

MITROPOLIA OLTENIEI

REVISTA

ARHIEPISCOPIEI CRAIOVEI,
ARHIEPISCOPIEI RÂMNICULUI,
EPISCOPIEI SEVERINULUI ȘI STREHAI EI,
EPISCOPIEI SLATINEI ȘI ROMANAȚILOR
ȘI
A FACULTĂȚII DE TEOLOGIE - CRAIOVA

ANUL LXXII (853-856), NR. 1-4, IANURIE-APRILIE, 2020

EDITURA MITROPOLIA OLTENIEI
CRAIOVA
ISSN 1013-4239

Sfântul Irineu de Lyon – de la apologie la hristologie

Pr. Lect. Univ. Dr. IONIȚĂ APOSTOLACHE¹

Cuvinte cheie: *Sfântul Irineu de Lyon, lucrarea apologetică, „Împotriva ereziilor”, gnosticism, hristologie, antropologie*

Keywords: *Saint Irenaeus of Lyon, apologetic work, “Against heresies”, Gnosticism, Christology, anthropology*

Sfântul Irineu de Lyon (cca. 130-200) este unul dintre primii dogmatişti-apologeți ai Bisericii. Ucenic al Sfântului Policarp al Smirnei și mai apoi al Sfântului Iustin Martirul și Filosoful, la Roma, acest mare Părinte și apărător al creștinismului ne-a lăsat o neprețuită lucrare de lămurire și susținere a adevărilor de credință.

Biografia Sfântului Irineu de Lyon se desprinde din prețioasele însemnări ale istoricilor Eusebiu de Cezareea (cca. 260-340) și Fericitul Ieronim (cca. 342-420). Își începe lucrarea apologetică în vestita cetate a Smirnei, locul nașterii sale. Aici este descoperit venerabilul Părinte Apostolic, Sfântul Mare Mucenic Policarp al Smirnei. Era foarte tânăr când l-a însoțit pe octogenarul episcop la Roma (cca. 155), fiind de față la discuțiile purtate de acesta cu papa Anicet referitor la data de cinstire a Praznicului Pascal. „Dacă venirea Sf. Irineu la Roma poate fi explicată prin aceea că el a fost unul dintre însoțitorii Sf. Policarp, iar rămânerea lui, să zicem, ar fi fost consecința dorinței de a-și aprofunda cunoștințele sale teologice și filosofice sub îndrumarea Sf. Iustin Martirul și Filosoful, motivul plecării în Galia rămâne un mister”.²

După cele mai multe păreri, Sfântul Irineu a rămas în Roma până la moartea martirică a dascălului său, în 165. Desființarea implicată a școlii Sfântului Iustin l-a determinat să se adăpostească în Lyon. Prigoana dezlănțuită de Marcus Aurelius în 177, când au fost martirizați 48 de creștini lionezi, nu-l găsește în cetate, fiind plecat cu epistole la Roma. A fost numit de îndată episcop, fiind ridicat în scaunul Sfântului Ierarh Mucenic Photin. Din această poziție a luptat neobosit pentru unitatea Bisericii, deseori încercată prin diverse probleme, ivite din afară cât și mai ales dinlăuntru. Pentru această neîncetată zbatere a sa, istoricul Eusebiu de Cezareea îl numește „făcător de pace”. De la Fericitul Ieronim și Grigorie de Tours aflăm că sfântul s-a sfârșit din lume ca mucenic, în vremea persecuției lui

¹ Universitatea din Craiova, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

² REMUS RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Ed. Lidia, București, 2003, p. 436-437.

Septimiu Sever (cca. 202). Referitor la locul în care a fost îngropat, același Grigorie de Tours menționează că „Sf. Irineu a fost înmormântat în cripta bisericii Sf. Ioan din Lyon, sub altar, între Sf. Epipod și Sf. Alexandru”.³

Importanța teologică a Sfântului Irineu de Lyon este cu adevărat providențială pentru viața Bisericii din primele veacuri creștine. Învățătura sa oferă o perspectivă nouă în lupta împotriva gnosticismului, întărind argumentele apologetice prin normele apostolice ale tradiției eclesiale și reușind astfel să dezvolte, pentru prima oară, „un sistem de doctrină a Bisericii”. Pentru a ajunge aici, Sfântul Irineu „a căutat să combine *teologia apologetică* cu o revizuire teologică a confesiunii baptismale; din cele două Testamente el a preluat materialul care a servit nu doar la atestarea învățăturii sale filosofice; ca și gnosticiei, el a plasat în centru ideea mântuirii realizate și a încercat în același timp să exprime speranțele eshatologice ale creștinismului timpuriu. În felul acesta a apărut o «credință» cu extindere nelimitată, care urma să fie credința Bisericii, a celor învățați ca și a celor fără învățătură, alcătuită din cele mai diverse elemente – filosofico-apologetice, biblice, christozofice, gnostice-antignostice și materialist-fantastice (*pistis* trebuie să fie în același timp *gnosis*, și vice versa; nu se conștientiza deloc că teologia rațională și *fides credentia* sunt entități ireconciliabile; toate stăteau pe *același plan*; nu se acorda încredere speculațiilor, fără însă a le desconsidera)”.⁴

În contextul epocii sale, teologia Sfântului Irineu de Lyon are „un caracter militant, cu profundă coloratură eshatologică”. Mesajul său este în primul rând unul de factură „biblică”, definind pe cât se poate experiența vie, lucrătoare și mărturisitoare a Bisericii. În planul său apologetic, sfântul depășește „ispita” conceptualizării și sistematizării excesive și lasă să primeze preocuparea permanentă pentru restaurarea duhovnicească a omului. El depășește hristologia logocentrică a Sfântului Iustin Martirul și Filosoful, aducând în prim plan teologia mântuirii noastre în Hristos, Fiul lui Dumnezeu înomenit. Importanța sa devine astfel covârșitoare în lucrarea de teologhisire a Bisericii, învățăturile sale fiind de referință pentru majoritatea direcțiilor de cercetare: apologetică, dogmatică, teologie biblică, spiritualitate, istoria dogmelor, istoria bisericească etc.⁵

³ REMUS RUS, *Dicționar enciclopedic*, p. 439.

⁴ ADOLF VON HARNACK, *Istoria Dogmei. Introducere în doctrinele creștine fundamentale*, traducere și îngrijire ediție de Walter Fotescu, Ed. Herald, București, 2007, p. 121-122.

⁵ DĂNUȚ-VASILE JEMA, *Antropologia Sfântului Irineu de Lyon. Incoruptibilitatea ca destin al omului*, Ed. Doxologia, Iași, 2017, p. 17-18.

Latura apologetică a învățaturii Sfântului Irineu este marcată de marele său tratat „*Împotriva ereziilor*” (*Adversus haeresis*).⁶ Lucrarea a fost alcătuită între anii 179-199, fiind îndreptată împotriva ereziilor gnostice, în special împotriva valentinienilor. În mare parte argumentată biblic, opera antieretică a Sfântului Irineu a început la puțin timp după definitivarea canonului biblic, atât în Răsărit, cât și în Apus.⁷ Sfântul Irineu se folosește aici de foarte multe citate din Sfânta Scriptură, arătând în felul acesta că era în cunoștință de canonicitatea tuturor cărților biblice (cu excepția Epistolelor către Filimon și II Petru). „Acum, Scripturile sunt desăvârșite” – spune Sfântul Părinte – „de vreme ce au fost dictate de Cuvântul lui Dumnezeu și de Duhul Său”.⁸ Cu toate acestea, n-au fost de ajuns doar argumentele biblice pentru a-i combate pe gnostici, „mai întâi pentru faptul că ei înșiși răspândiseră numeroase scrieri apocrise care pretindeau a fi inspirate; apoi pentru că, citind Sfânta Scriptură fără dragoste adevărată pentru adevăr, nu erau convinși de valoarea ei; și, în sfârșit, pentru că o interpretau după propria lor voință, născându-se astfel numeroase neînțelegeri între ei. Această regulă de credință este simbolul, canonul adevărului, pe care fiecare creștin l-a primit la Botez și care nu poate fi schimbat, printr-însul putându-se lămuri mai mult sau mai puțin adevărul”.⁹

⁶ „Vastă sinteză teologică datorită căreia Sfântul Irineu de Lyon a fost considerat fondatorul teologiei creștine, *Împotriva ereziilor* a fost în mod curios receptată mai ales ca o operă de expunere și combatere a ereziilor gnostice. Or, dacă acest lucru este adevărat pentru primele două cărți (prima reprezentând expunerea – *detectio*, iar cea de a doua, o respingere argumentată rațional a doctrinelor gnostice – *eversio*), pentru celelalte trei (adică pentru cea mai mare parte a operei) el este adevărat numai tangențial, ca pretext pentru expunerea unei teologii cuprinzătoare. Avem aici de-a face, fără îndoială, așa cum s-a mai remarcat, cu unul dintre cei mai mari teologi creștini până la Origen” (PETRU MOLODEȚ, „Introducere” la SFÂNTUL IRINEU DE LYON, *Împotriva ereziilor. Combatere și răsturnare a gnozei cu nume mincinos*, Cartea I, traducere din limbile greacă veche și latină, introducere și note de Petru Molodeț, Ed. IBMBOR, București, 2016, p. 16).

⁷ Acest detaliu este deosebit de important în lămurirea neînțelegerilor dualiste generate de gnostici. De aceea, beneficiind de un context unanim acceptat de Biserică, Sfântul Irineu va aprofunda și va lămuri și mai mult neînțelegerile cu privire la cele „două Testamente”. Valoarea divină a acestora căpăta sens și continuitate în contextul doctrinei soteriologice. Iată ce spune în acest sens Adolf von Harnack: „În măsura în care acum erau acceptate două testamente, semnificația specifică a legământului creștin a devenit acum mai evidentă; ce-i drept, noul Legământ era tratat în continuare ca *lex* și se dezbătea problema, lipsită de speranță, dacă Hristos a ușurat sau a îngreunat legea veche? Istoria pedagogică a mântuirii, așa cum a fost elaborată prima oară de Irineu și împletită cu mărturia profeției, a făcut o impresie copleșitoare (*ab initio – Moise-Hristos*); completarea adusă de Tertulian (al patrulea stadiu: *paracletus* ca *nous legislator*) nu s-a bucurat de o acceptare generală” (*Istoria Dogmei*, p. 133).

⁸ *Adversus Haereses* (*Adv. Haer.*), II, 28, 2.

⁹ J. TIXERONT, *History of Dogmas*, vol. I, St. Louis, Mo., USA, 1910, p. 229-230.

Cele cinci cărți antieretice ale Sfântului Irineu de Lyon au fost organizate în două părți: prima parte conține primele două cărți, cea de a doua parte, pe următoarele trei. Prima parte a tratatului ne descoperă o motivație foarte personală, cu toate că autorul „scrie această lucrare la cererea unui prieten”. După o prezentare generală a temei, Sfântul Părinte vedește scopul principal al lucrării sale: „de a prezenta învățătura celor care înlătură adevărul, introduc cuvinte false și nesfârșite înșirări de neamuri”, aducând „mai degrabă certuri, decât lucrarea mântuitoare a lui Dumnezeu cea întru credință”,¹⁰ demascându-i pentru că „rătăcirea nu se arată singură, ea putând fi detectată numai dacă este dezbrăcată de hainele ei”.¹¹ Sfântul Irineu cunoștea astfel foarte bine scrierile gnosticului Valentin și a ucenicilor lui, și „pentru că a polemizat cu ei, devenind deci un bun cunoscător al acestor învățături, el simte datoria de a aduce la lumină ceea ce a descoperit, oferind un raport concis și clar al doctrinei lor, în special despre ucenicia lui Ptolomeu, o ramură a școlii lui Valentinian”.¹²

Alături de Valentin și ucenicii săi, Sfântul Irineu amintește și de alți reprezentanți ai gnosticismului din primele veacuri creștine, a căror învățatură o combate în lucrarea sa. Primul amintit este așadar Valentin din Alexandria, care și-a adus învățătura în Roma între anii 135-165. Imediat după el este menționat Marcion, care a fost excomunicat de însuși tatăl său, episcopul de Sinope, și a „înflorit ca eretic sub papa Anicet”. În continuare sunt pomeniți Ptolomeu și Marcu Magul, ucenicii gnosticului Valentin. „Marcu s-a născut în Asia, însă și-a exercitat slujirea pe valea Ronului, chiar la granița diocezei lui Irineu. Acolo a câștigat foarte mulți adepți, în special în rândul femeilor bogate”. Despre Ptolomeu nu se știe foarte multe. Cei doi sunt asimilați de Sfântul Irineu învățaturii propagată de dascălul lor, Valentin. După cele 22 de capitole ale primei cărți, dedicate exclusiv combaterii gnozei valentinienne, Sfântul Irineu „încearcă să-i identifice originile. „El urmărește istoria gnosticismului înapoi la Simon Magul, «părintele tuturor ereziilor». Apoi oferă o scurtă descriere asupra doctrinei promovate de alți gnostici: Meandru, ucenicul lui Simon și el la rândul său Mag; Saturnin, care spunea că lumea a fost creată de îngeri între care s-a numărat și Dumnezeuul iudeilor; Vasilide, un asociat al lui Saturnin; Carpocrate și ucenicii săi, vestiți pentru imoralitatea lor. Aceștia sunt: Cerint, un egiptean, care spunea că Iisus a fost un om obișnuit, fiul lui Iosif; Ebioniții, care acceptau doar Evanghelia după Matei; Nicolaiții, ucenicii lui Nicolae diaconul, ale cărui greșeli au fost vădite de Sfântul Ioan

¹⁰ Cf. I Tim. 1, 4.

¹¹ *Adv. Haer.*, I, Prefață 1.

¹² JOHN BEHR, *Irineu din Lyon. În identificarea creștinismului*, traducere din limba engleză de Sergiu-Adrian Adam, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2016, p. 88-89.

Evangelistul în Apocalipsă 2, 6. Catalogul este închis cu menționarea învățaturii encratiților și cu foarte complexă expunere a greșelilor a două grupuri gnostice, care nu apățineau școlii lui Valentin, având de altfel similitudini cu doctrina lui: Barbeliotae și Ophites”.¹³

Pe lângă detaliile de context, Sfântul Părinte demască punctual înșelăciunea ereziilor gnostice, demontând mai multe puncte prin care ereticii susțineau învățătura lor. Cu alte cuvinte, pentru a-i putea combate, trebuia să evidențieze foarte bine punctele lor de referință. În primul rând, Sfântul Irineu arată că gnosticii apelează la mai multe texte biblice, extinse în propriile lor evanghelii, bazându-se de asemenea pe propriile lor tradiții orale și negând cu vehemență autoritatea canonică a Vechiului Testament. În al doilea rând, gnosticii susțineau că Dumnezeu mântuitor nu este unul și același cu Creatorul și că profeții nu făceau parte din iconomia dumnezeiască. Mai susțineau de asemenea că: Logosul dumnezeiesc nu s-a întrupat; Taina Sfintei Euharistii era o simplă ofrandă de pâine și vin către un alt dumnezeu, diferit de Creator; că trupul nu poate fi salvat de la coruptibilitate etc. Dând pe față de fiecare dată mândria care îi ridica pe gnostici împotriva Creatorului, întunecându-le judecata și făcându-i să creadă că ar fi a beneficiarii unei cunoașteri totale (*universa agnitio*), Sfântul Irineu își începe apologia, desființând punctual rătăcirile lor.¹⁴

Împotriva „gnozei cu nume mincinos”

Lucrarea „*Împotriva ereziilor*” este o valoroasă apologie a doctrinei creștine, în care Sfântul Părinte justifică dogmatic Adevărul moștenit de Biserică prin Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție. Poziția sa în acest sens era neclintită: „Adevărul nu poate fi decât unul singur”. De aceea, Sfântul

¹³ JUAN OCHAGAVIA, *Visible Patris Filius – a Study of Irinaeus' Teaching on Revelation and Tradition*, in *Orientalia Christiana Analecta (OCA)*, nr. 171/1964, p. 6.

¹⁴ „Sfântul Irineu ridiculizează revendicarea și conținutul acestor taine false (*Adv. Haer.* I, Pref. 2). Numai Dumnezeu posedă cunoașterea desăvârșită și ne primejduim pe noi înșine dacă vom căuta un alt dumnezeu mai presus de El (*Adv. Haer.*, I, Pref. 2, 28, 8). Mândria este de asemenea așezată de eretici mai presus de legea pe care Dumnezeu a dat-o, pierzând astfel capacitatea de a distinge între bine și rău (*Adv. Haer.* I, 25, 4). În al doilea rând, ceea ce este fals se prezintă de eretici ca și cum ar fi adevărat (I Pref.). Satana îi ispitește să manipuleze Scriptura pentru a ascunde minciuna lor (5, 21, 2). În al treilea rând, după cum Sata a ispitit-o pe Eva (*Adv. Haer.* I, 30, 7), ereticii îi ispitesc pe cei simpli (I Pref.; 3, 17, 4). Sofistica ereticilor distruge credința, așa cum diavolul, mincinos și ucigător dintru început, a făcut dintotdeauna (cf. In. 8, 44). În sfârșit, ereticii revendică o tradiție secretă (urmând textul de la Mt. 11, 25-27) a unei cunoașteri ascunse (*Adv. Haer.* I, 20-23) și aceasta le oferă, cred ei, dreptul să interpreteze totul după a lor voință și să nu urmeze nicio regulă. Apostolii, susțin ei, au putut să vorbească doar evreilor despre Dumnezeu Evreu și nimeni n-a învățat nimic nou din aceasta. Fiecare eretic are propria sa regulă, ceea ce înseamnă că nu există regulă deloc (3, 12, 6)” (ERIC OSBORN, *Irenaeus of Lyons*, Chambridge University Press, 2003, 152-153).

Părinte trage un semnal de alarmă, încă de la începutul apologiei sale, cu privire la cei „care, respingând adevărul, introduc rațiuni mincinoase și «genealogii fără sfârșit, care aduc mai degrabă certuri», așa cum spune Apostolul, «decât lucrarea mântuitoare a lui Dumnezeu cea întru credință».¹⁵ Printr-un discurs plauzibil alcătuit cu viclenie, ei rățăcesc mintea celor mai neștiutori și îi fac robi, falsificând Scripturile Domnului și făcându-se tâlcuitori răi ai celor bine spuse. Astfel, îi duc la ruină pe mulți, abătându-i, sub pretextul cunoașterii, de la Cel care a alcătuit și a rânduit întreg acest univers”.¹⁶

În **Cartea I**, după o prezentare punctuală a fiecărui gnostic în parte, dublată de analiza învățaturii lui, Sfântul Irineu face o prezentare comparativă între „unitatea credinței Bisericii și diversitatea sistemelor eretice”. Temeiurile unității eclesiale, pe care le aduce în sprijinul argumentației sale antieretice, au fost asimilate în documentarea învățaturii de credință a Bisericii. În baza catolicității Bisericii lui Hristos, care este „răspândită în întreaga lume până la marginile pământului”, Sfântul Părinte afirmă valoarea dogmatică a unității de credință și mărturisire a credincioșilor: „*într-un singur Dumnezeu-Tatăl Atotputernic, «Care a făcut cerul și pământul și marea și toate cele ce sunt în ele»,¹⁷ și într-un Hristos Iisus, Fiul lui Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru mântuirea noastră, și în Duhul Sfânt, Care a vestit prin prooroci iconomiile, venirea, nașterea din Fecioară, Pătımirea, Învierea din morți, Înălțarea cu trupul la ceruri a Celui iubit, Hristos Iisus, Domnul nostru, și venirea Lui din ceruri în slava Tatălui «ca să le recapituleze pe toate»¹⁸ și să învieze tot trupul întregului neam omenesc, pentru ca în fața lui Hristos Iisus, a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului și Regelui nostru, potrivit bunăvoirii Tatălui Celui nevăzut, «tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesupt»,¹⁹ ca să facă judecată dreaptă și să trimită «duhurile răutății»,²⁰ îngerii care s-au răzvrătit și au căzut în apostazie, și oamenii necuviincioși, nedrepti, nelegiuți și hulitori în focul veșnic, iar pe cei drepti și cuvioși, care au păzit poruncile Lui și au rămas în dragostea Lui, unii de la început, alții după ce s-au pocăit, să-i răsplătească dăruindu-le viață veșnică nestrăcioasă și să le gătească lor slava veșnică – această propovăduire primită și această credință, așa cum spuneam mai sus, Biserica, cu toate că este răspândită în întreaga lume, le păzește cu grijă ca și cum ar locui într-o singură casă, crede în ele ca și*

¹⁵ I Tim. 1, 4.

¹⁶ Adv. Haer., I, Pref. I, 1.

¹⁷ Cf. Ieșire 20, 11; Ps. 145, 6; FA 4, 24; 14, 15.

¹⁸ Cf. Ef. 1, 10.

¹⁹ Fil. 2, 10-11.

²⁰ Cf. Rm. 2, 5.

*cum ar avea un singur suflet și o aceeași inimă, le vestește într-un singur glas și le învață și le transmite ca și cum ar avea o singură gură”.*²¹

La Sfântul Irineu „gradul de cunoaștere” trebuie să se cântărească în lucrarea de mărturisire a Adevăturii. Înțeleșurile trebuie să fie de fiecare dată duhovnicești, având menirea „de a scoate la lumină un înțeleș mai profund al celor spuse în pilde, de a le pune în legătură cu doctrina adevărului și de a expune amănunțit lucrarea iconomică a lui Dumnezeu care se săvârșește pentru neamul omenesc”.²² În incursiunile sale apologetice, sfântul dă pe față una dintre tendințele cele mai periculoase ale „gnozei cu nume mincinos”: tendința de a se ridica deasupra lui Dumnezeu. „Cunoașterea” – spune Sfântul Irineu de Lyon – „nu stă în faptul de a inventa mai presus de Creator și de Ziditor l Mamă a acestuia și lor, o Intenție a Eonului care s-a rătăcit, și de a ajunge la o atât de mare hulă, nici în faptul de a spori iarăși minciuna cu o Pleromă mai presus de această Intenție, care uneori are treizeci, alteori un neam fără număr de Eoni, așa cum spun acești învățători lipsiți de dumnezeiasca înțelegere, în timp ce întreaga Biserică are o singură și aceeași credință în întreaga lume, așa cum spuneam mai înainte”.²³

Dacă în Cartea I Sfântul Irineu a oferit o prezentare pe larg a sistemelor gnostice, în **Cartea a II-a** trece la combaterea directă a lor. El se folosește de o argumentație rațională, încercând să demonteze teoriile gnosticiste cu propriile lor arme. Astfel, referindu-se la sistemul gnostic valentinian, de care se arată preocupat în mod deosebit, Sfântul Părinte răstoarnă punct cu punct principalele teze. Împotriva gnozei care invocă existența unui Dumnezeu superior Creatorului, apologia Sfântului Irineu ridică „o cunoaștere care pleacă de la ceea ce poate fi aflat din creație și din Scriptură, pentru a ajunge pe baza acestor doi mari piloni la singurul Dumnezeu adevărat, Creatorul acestei lumi și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos”. Pe de altă parte, celor care practicau o gnoză bazată pe „*autoexcludere*” din cele ale lumii, sfântul le răspunde îndemnându-i dimpotrivă spre „o cunoaștere a lumii care în chiar materialitatea și temporalitatea ei este o revelație a Dumnezeirii și a bunătății ei”. Rezumativ, la toate „gnozele cu nume mincinos” Sfântul Irineu pune în contrapondere „cunoașterea lui Iisus Hristos”, ca Fiul al lui Dumnezeu înomenit, vestit de prooroci în Vechiul Testament, întrupat pentru noi și pentru a noastră mântuire la „plinirea vremii” Noului Legământ. „Aceasta este adevărata cunoaștere descoperită tuturor, care îl face pe om să se

²¹ *Adv. Haer.* I, 10, 2.

²² *Adv. Haer.* I, 10, 3.

²³ *Adv. Haer.* I, 10, 3.

elibereze de păcat și îl ridică la viața divină la care ste chemat să participe prin Trupul lui Hristos înviat”²⁴

Primul aspect pe care îl lămurește Sfântul Irineu în cea de a II-a Carte se referă la învățătura gnosticului Valentinian, cu privire la *existența unei Plerome superioare Dumnezeului creator*. Acesta este unul dintre punctele pe care gnosticii ridicaseră teoriile lor dualiste. Plecând de la o atitudine ostilă față de învățătura și autoritatea Vechiului Testament, Valentin și ucenicii lui socoteau că Dumnezeu creatorul este „rodul unei lipse” și că mai presus de El s-ar găsit o Pleromă, Principiu sau Putere, asociat entitar cu un alt Dumnezeu. În legătură cu acest supoziții periculoase, Sfântul Irineu arată dincolo de Dumnezeu nu există nimic, El fiind izvorul veșniciei și al desăvârșirii, începutul și sfârșitul oricărei existențe create. Ori dacă deasupra lui Dumnezeu ar exista altceva mai desăvârșit, atunci acest Principiu ar presupune la rândul său alt principiu, cu altă Pleromă, presupunându-se implicit o înlănțuire de cauze atinse în cele din urmă de finalitate. „Căci,” – spune Sfântul Părinte – „de vreme ce, după ei, există altceva despre care spun că este în afara Pleromei, în care, potrivit supoziției lor, a coborât acea Putere superioară care s-a rătăcit, este absolut necesar ca ceea ce se află în afară să conțină, iar Pleroma să fie conținută ... În acest fel, raționamentul cu privire la cele ce sunt conținute și la cele care conțin va regresa la infinit. Căci, dacă acest terț va avea un început în cele de sus și un sfârșit în cele de jos, este absolut necesar ca el să fie mărginit și în laturile sale, fie că începe, fie că se sfârșește în raport cu alte realități”²⁵.

Împotriva teoriilor emanaționiste, ridicate iarăși de gnostici cu privire la Logos și la lume, Sfântul Irineu oferă două lămuriri importante: „Logosul este dintotdeauna coexistent cu Tatăl”²⁶ și lumea a fost creată „*ex nihilo*” („din nimic”).²⁷ Printr-o astfel de apologie, Sfântul Irineu merge mai

²⁴ SFÂNTUL IRINEU DE LYON, *Împotriva ereziilor. Combatere și răsturnare a gnozei cu nume mîncinos*, traducere din limbile greacă veche și latină, introducere și note de Petru Molodeț, Ed. IBMBOR, București, 2017, p. 7.

²⁵ *Adv. Haer.* II, 1,3.

²⁶ *Adv. Haer.* II, 30, 9: „Acesta este Dumnezeul lui Avraam și Dumnezeul lui Isaac și Dumnezeul lui Iacov, Dumnezeul celor vii, Care anunță Legea, pe Care proorocii Îl vestesc, pe Care Hristos Îl revelează, pe Care Apostolii Îl transmit, în Care Biserica crede; Acesta este Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos: prin Cuvântul Său, Care este Fiul Lui, prin El este revelat și descoperit tuturor celor cărora li Se revelează, căci Îl cunosc pe El cei cărora Fiul li-L revelează, din cele mai vechi timpuri și încă de la început veșnic Îl revelează pe Tatăl și Îngerilor, și Arhanghelilor, și Stăpânilor, și Puterilor, și tuturor celor cărora Dumnezeu vrea să se reveleze”.

²⁷ *Adv. Haer.* II, 10, 2: „Căci, ca să pară că știu, fără să fi învățat acest lucru, anume că Dumnezeu a venit negreșit la vârsta de 30 de ani la Botezul adevărului, Îl disprețuiesc în mod nelegiuit pe Însuși Dumnezeu Creatorul, Care L-a trimis pe El pentru mântuirea oamenilor; și, ca să pară că pot explica de unde provine substanța materiei, fără să creadă că Dumnezeu le-a adus la existență, după cum a voit, pe toate cele ce au fost făcute din cele

la adânc, scoțând din rădăcină influențele și speculațiile filosofice platonice și neoplatonice ale gnosticilor. Doctrina creației „*ex nihilo*”, preluată în mare parte de la Sfântul Teofil al Antiohiei,²⁸ îl ajută pe Sfântul Irineu să respingă „mitul valentinienilor în același fel în care apologeții se opuneau doctrinei medioplatonice a celor trei principii”²⁹.

Pentru toate aceste rătăcirii, legate de existența Pleromei - asimilată multe ori rolului de „Mamă” sau de actul creației,³⁰ gnosticicii se arată „mai răi decât păgânii”. Pentru el, păgânii „au slujit făpturii în locul Făcătorului”, dar totuși L-au recunoscut pe Acesta și I-au conferit întotdeauna „primul loc în Dumnezeire”. Căutările gnosticilor, pe de altă parte, sunt rușinoase și lipsite de rațiune, „dându-L uitării pe Cel care cu adevărat este Dumnezeu și Care are mărturia tuturor, căutând să vadă dacă mai presus de Acesta este unul care nu există și care nu a fost vestit vreodată de cineva!”³¹.

Argumente hristologice și antropologice

Pe lângă argumentele raționale folosite în scopul delimitării adevăratei cunoașteri dumnezeiești de falsele gnoze ale timpului său,³² la Sfântul Irineu de Lyon găsim de asemenea valoroase temeuri hristologice și antropologice. Vom încerca în cele ce urmează să analizăm câteva din ele, urmărind în special legătura lor cu fundamentul apologetic al învățăturii Sfântului Părinte.

Sfântul Irineu de Lyon este primul dintre apologeții Bisericii primare care răspunde lămurit la problematica Întrupării,³³ oferind de asemenea o generoasă „*perspectivă ontologică a mântuirii*”, indispensabil legată de

ce nu erau, folosindu-Se de propria voință și putere ca substanță, ei au adunat tot felul de păreri deșarte, cu adevărat vădindu-și reaua lor credință: motiv pentru care, necrezând în cele ce sunt, au crezut în ceea ce nu este”.

²⁸ Cf. REMUS RUS, *Dicționar enciclopedic*, p. 439.

²⁹ CLAUDIO MORESCHINI, *Istoria filosofiei patristice*, traducere de Alexandra Cheșu, Mihai Silviu Chirilă și Doina Cernica, Ed. Polirom, București, 2009, p. 81.

³⁰ Între cele mai populare teorii pe care le regăsim în acest sens se numără și aceea conform căreia *lumea ar fi fost creată de îngeri*, „în afara voinței Tatălui” (*Adv. Haer.* II, 2,1). Despre această așa-zisă „posibilitate” Sfântul Irineu spune că „ar putea fi convingătoare și seducătoare pentru cei care nu Îl cunosc pe Dumnezeu și care Îl compară cu oamenii neputincioși și cu cei care nu pot fabrica ceva imediat și fără pregătire, ci au nevoie de multe unelte pentru activitatea lor” (*Adv. Haer.* II, 2,4).

³¹ *Adv. Haer.* II, 10,1.

³² Putem lua în considerare aici învățătura Sfântului Părinte despre cosmos și creație, argumentele aduse în sprijinul unității și canonicității Sfințelor Scripturi, precum și poziția sa lămuritoare cu privire la ierarhia valorilor divine.

³³ „Deși apologeții nu au pus deloc întrebarea «cur Deus homo?» (De ce s-a făcut Dumnezeu om?), Irineu i-a atribuit o importanță fundamentală și i-a dat un răspuns deconcentrat: «Ca noi să putem deveni Dumnezeu»” (ADOLF VON HARNACK, *Istoria dogmei*, p. 123).

„îndumnezeirea făpturii umane prin participare la Dumnezeu”. Întruparea Fiului lui Dumnezeu reprezintă așadar „cheia înțelegerii învățăturii creștine”, scopul ei fiind: „*uti nos perficeret esse quod est ipse*” („ca noi să ne facem desăvârșiți precum El Însuși desăvârșit este”).³⁴ Prin urmare, „îndumnezeirea omului, în viziunea Sfântului Irineu, îmbrățișează concepția ioaneică despre Logos ca principiu al vieții,³⁵ natura umană fiind făcută nemuritoare, adică îndumnezeită, prin legătura intimă dintre ea și natura divină a Cuvântului, realizată prin întrupare. De aceea, pentru Sfântul Irineu întruparea nu este doar un simplu fapt istoric, ci devine temeiul destinului veșnic, divin al omului. Doar prin întruparea lui Dumnezeu ca om își poate omul atinge ținta ce i-a fost dinainte orânduită, în preștiința lui Dumnezeu, la creație”.³⁶

După învățătura Sfântului Irineu de Lyon, întruparea Logosului dumnezeiesc are întotdeauna un caracter jertfelnic și proniator, în scopul de „a naște din nou umanitatea pentru Împărăția cerurilor”.³⁷ Iconomia Întrupării restaurează starea decăzută a umanității erodate de păcat, „căci El a venit să sfințească toate prin El, a celor care prin El sunt născute din nou lui Dumnezeu: prunci, copii, tineri și bătrâni. Deci, a trecut prin fiecare vârstă, devenind prunc pentru prunci, copil pentru copii, sfințind pe cei de această vârstă, fiind model de pietate, dreptate și ascultare. Tânăr pentru cei tineri, model pentru aceștia și sfințindu-i pe ei pentru Domnul. Tot așa a devenit adult pentru cei adulți, sfințind o dată cu ei și vârsta lor. Apoi, la sfârșit, a venit la moarte ca El să fie întâiul născut din morți, ca să fie cel dintâi întru toate, Împăratul Vieții, existând înaintea tuturor și mergând înaintea tuturor”.³⁸ Perspectiva restauratoare a hristologiei Sfântul Irineu se explică de asemenea prin „rolul activ al Logosului în actul învierii. După el, Domnul trăiește propria Înviere, fiind primul născut dintre cei morți, care ridică în El Însuși pe omul căzut și-l înalță la ceruri, așezându-l de-a dreapta Tatălui”.³⁹

³⁴ Cf. Mt. 5, 48.

³⁵ „Sfântul Irineu de Lyon, și el tot antiohian, sublinia rolul activ al Logosului în actul învierii. După el, Domnul trăiește propria Înviere, fiind primul născut dintre cei morți, care ridică în El Însuși pe omul căzut și-l înalță la ceruri, așezându-l de-a dreapta Tatălui” (IPS Prof. Univ. Dr. IRINEU POPA, *Ca toate să fie iarăși reunite, cele din ceruri și cele de pe pământ*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2014, p. 347).

³⁶ Prof. Dr. REMUS RUS, *Introducere la Sfântul Irineu de Lungdunim, Demonstrația propovăduirii apostolice*, traducere, introducere și note de prof. dr. Remus Rus, Ed. IBMBOR, București, 2001, p. 51, 56.

³⁷ IPS Prof. Dr. IRINEU POPA, „*Ca toate să fie iarăși reunite în Hristos, cele din ceruri și cele de pe pământ*”, p. 23, nota, 16.

³⁸ *Adv. Haer.* II, 22, 4.

³⁹ Acest lucru fusese prevestit cu mult timp înainte de proorocul Amos: „În ziua aceea voi ridica cortul cel căzut al lui David și voi drege spărturile lui și dărâmurile le voi ridica la 106

Hristologia Sfântului Irineu de Lyon are negreșit o dimensiune antropologică, concentrându-se permanent în defînirea teologică a „participării omului la viața divină”.⁴⁰ Reluarea acestei „participări” la îndumnezeire, ulterior pierdută prin păcatul original, se reactivează odată cu „actul întrupării Logosului”, care „S-a făcut om, pentru ca oamenii să poată deveni dumnezei”.⁴¹ Această direcție hristologică a devenit esențială pentru iconomia doctrinară a Bisericii din perioada sinoadelor ecumenice. Iată de ce în conținutul învățaturii sale despre restaurarea omului în Hristos, Sfântul Irineu de Lyon oferă o perspectivă completă a întregii iconomii divine. El arată astfel că Mântuitorul Hristos S-a întrupat „*sed propter omnes omnino homines*” („de dragul tuturor oamenilor”).⁴² „Așadar, El (Cuvântul lui Dumnezeu, Iisus Hristos) l-a unit pe om cu Dumnezeu și a săvârșit împăcarea și comuniunea între Dumnezeu și om, pentru că nu a putut primi, după lege, în nici un alt mod participarea la nesticăciune, dacă nu ar fi venit El la noi. Căci, dacă nesticăciunea ar fi rămas nevăzută și imperceptibilă, nu ne-ar fi fost de nici un folos. Acum, prin Întrupare s-a făcut văzută, pentru ca să putem primi părtașia acestei nesticăciuni (să devenim părtași nemuririi).⁴³ Și pentru că în Adam, întâiul creat, am fost cu toții încătușați și dați morții prin nesupunerea lui, a fost necesar ca moartea să fie sfărâmată prin supunerea Celui care S-a făcut om pentru noi. Deoarece moartea a stăpânit peste trup, a fost necesar și potrivit ca prin mijlocirea trupului să fie zdrobită, iar omul eliberat de sub stăpânirea ei. Astfel, Cuvântul S-a făcut trup⁴⁴ pentru ca prin trup, prin care păcatul a dobândit putere, sălășluire și domnie, moartea să fie sfărâmată și să nu mai existe în noi. Din această pricină, Domnul nostru a luat trup identic cu cel al primului om creat, ca să i Se împotrivescă morții, jertfit fiind pentru strămoși, iar prin Adam să îl biruie pe cel care ne-a lovit prin Adam⁴⁵”.⁴⁶

Învățătura despre om a Sfântului Irineu de Lyon poate fi definită drept o „antropologie hristologică”, dat fiind faptul că „tot ceea ce afirmă și susține despre om Îl are în centru pe arhetipul acestuia, pe Iisus Hristos, Fiul întrupat al lui Dumnezeu. bazale acestei viziuni teologice sunt desprinse din

loc și-l voi zidi ca în vremurile cele dintru început” (Amos 9, 11) (vezi: IPS Prof. Dr. IRINEU POPA, „Ca toate să fie iarăși reunite în Hristos ...”, p. 347).

⁴⁰ Prof. Dr. REMUS RUS, Introducere la Sfântul Irineu de Lungdunim, *Demonstrația propovăduirii apostolice*, p. 58.

⁴¹ *Adv. Haer.* V, Prefață.

⁴² *Adv. Haer.* IV, 22, 2.

⁴³ Cf. I Tim. 1, 10.

⁴⁴ In. 1, 14.

⁴⁵ Cf. Rm. 6, 6.

⁴⁶ SFÂNTUL IRINEU DE LUNGDUNUM, *Demonstrația propovăduirii apostolice*, 31, p. 94-95.

Sfânta Scriptură,⁴⁷ pe care episcopul de Lyon o interpretează în spiritul Tradiției apostolice. Hristos este centru iconomiei divine, este Cel care unește începutul și sfârșitul, cele vechi cu cele noi, viața de aici cu cea viitoare”.⁴⁸ Gândirea pe care Sfântul Părinte o exprimă în acest sens este de cele mai multe ori tipologică, preluând imagini, comparații și secvențe biblice, pe care le explică și le promovează cu scop apologetic. Între cele mai reprezentative construcții tipologice se află cu siguranță paralela „Adam cel vechi” – „Adam cel nou”.⁴⁹ Pornind de la această paralelă clasic paulină,⁵⁰ Sfântul Părinte reușește să răspundă la întrebarea „de unde vine ființa primului om creat?": „Din voința și înțelepciunea lui Dumnezeu și din pământ feciorelnic. «Căci Domnul Dumnezeu nu trimisese ploaie pe pământ, spune Scriptura, și nu era niciun om care să lucreze pământul».⁵¹ Iar Dumnezeu a luat țărână din pământul care era încă feciorelnic și l-a creat pe om ca începutură a omenirii. Pentru a-l reînnoi pe om, Domnul a primit însă aceeași iconomie a întrupării și S-a întrupat din Fecioară prin voința și înțelepciunea lui Dumnezeu, pentru a arăta și El o întrupare asemănătoare cu cea a lui Adam și să fie așa cum se scrisese mai înainte «om după chipul și asemănarea lui Dumnezeu»⁵²,⁵³.

⁴⁷ „Hristos este comoara ascunsă în Scripturile Vechiului Testament, fiind vestit în tipuri și pilde” (SF. IRINEU, *Adv. Haer.*, IV, 26, 1).

⁴⁸ DĂNUȚ-VASILE JEMNA, *Antropologia Sfântului Irineu de Lyon*, p. 86.

⁴⁹ „Asemănarea și contrastul dintre cei doi, Adam și Hristos, sunt evidente. Și unul și Celălalt stau la începutul unei creații. Dacă păcatul lui Adam a adus urmașilor săi moartea, biruința lui Hristos aduce tuturor îndreptarea și viața veșnică. Prin Adam cel vechi omul era trup firesc cu suflet viu, pe când prin Hristos trupul este duhovnicesc cu duh dătător de viață. Deși cel dintâi este cel firesc, din pământ, totuși Cel de al doilea este cel duhovnicesc și vine din cer” (IPS Prof. Univ. Dr. IRINEU POPA, *Iisus Hristos este Același ieri și azi, și în veac*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2010, p. 130).

⁵⁰ Cf. Rm. 5, 12-19: „Precum printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea, așa și moartea a trecut la toți oamenii, pentru că toți au păcătuit în el. Căci, până la lege, păcatul era în lume, dar păcatul nu se socotește când nu este lege. Ci a împărțit moartea de la Adam până la Moise și peste cei ce nu păcătuiseră, după asemănarea greșelii lui Adam, care este chip al Celui ce avea să vină. Dar nu este cu greșeala cum este cu harul, căci dacă prin greșeala unuia cei mulți au murit, cu mult mai mult harul lui Dumnezeu și darul Lui au prisosit asupra celor mulți, prin harul unui singur om, Iisus Hristos. Și ce aduce darul nu seamănă cu ce a adus acel unul care a păcătuit; căci judecata dintr-unul duce la osândire, iar harul din multe greșeli duce la îndreptare. Căci, dacă prin greșeala unuia moartea a împărțit printr-unul, cu mult mai mult cei ce primesc prisosința harului și a darului dreptății vor împărți în viață prin Unul Iisus Hristos. Așadar, precum prin greșeala unuia a venit osânda pentru toți oamenii, așa și prin îndreptarea adusă de Unul a venit, pentru toți oamenii, îndreptarea care dă viață; Căci precum prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoși cei mulți, tot așa prin ascultarea unuia se vor face drepti cei mulți”.

⁵¹ Cf. Fc. 2, 5.

⁵² Cf. Fc. 1, 26.

⁵³ SFÂNTUL IRINEU DE LUNG DUNUM, *Demonstrația propovăduirii apostolice*, 32, p. 95-96.

Pe de altă parte, în sens apologetic, prin tipologia „Adam cel vechi” – „Adam cel nou”, Sfântul Irineu încearcă să arate „rolul și locul trupului omului în iconomia lui Dumnezeu” și astfel să respingă „dualismul gnostic”. El evidențiază astfel „demnitatea omului ca ființă compusă, valoarea lumii materiale, și deci a trupului, care este chemată la unirea cu Dumnezeu și este parte a procesului de *recapitulare* a tuturor lucrurilor în Hristos”.⁵⁴

Tot în legătură cu paralela „Adam cel vechi” – „Adam cel nou”, Sfântul Părinte lămurește un alt concept deosebit de important din punct de vedere antropologic și hristologic, acela de „*incoruptibilitate*”.⁵⁵ „Atât Adam, cât și Hristos sunt prezentați ca oameni care au importanță și influență asupra tuturor oamenilor” – spune în acest sens Mitropolitul Irineu Popa. „Unul fiind începătorul morții (moartea vine prin el), iar Celălalt fiind începătorul vieții (viața veșnică vine prin El). Întrucât toți oamenii sunt legați de viață și de moarte, Adam și Hristos sunt atât oameni singulari, cât și oameni universali, cum arată Marele Pavel: «*Căci, precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia*».⁵⁶ Prin faptul că în această paralelă vorbește despre Hristos la viitor, Apostolul Pavel vrea să spună că la învierea în Hristos vor ajunge doar creștinii credincioși, iar nu toți cei ce mor în Adam. Oricum, pentru a arăta cum înviază în Hristos cei ce au murit în Adam, Apostolul Pavel dă exemplul seminței care putrezește în pământ, pentru ca apoi să iasă din ea o nouă plantă, adică, în cazul oamenilor, un nou trup. Faptul că trupurile sunt diferite, arată că tot așa va fi și cu învierea morților”.⁵⁷ Sfântul Părinte vine aici și explică capacitatea de creștere a omului în lucrurile duhovnicești, ca dat și posibilitate:⁵⁸ „Mai întâi a fost nevoie ca omul să fie creat; Și fiind creat, să crească; Și odată crescut, să devină adult; Și devenit adult, să se înmulțească; Și înmulțindu-se, să se întărească; Și întărindu-se, să fie slăvit; Și fiind slăvit, să Îl vadă pe Stăpânul său; Pentru că Dumnezeu urmează să fie văzut, iar vederea lui Dumnezeu aduce nesticăciunea, iar «nesticăciunea îl aduce pe om aproape de Dumnezeu»^{59, 60} .

⁵⁴ DĂNUȚ-VASILE JEMNA, *Antropologia Sfântului Irineu de Lyon*, p. 96.

⁵⁵ Termenul este bineînțeles fundamentat biblic, cu referire precisă la o altă paralelă paulină: „trup firesc/stricăcios” – „trup duhovnicesc”: „*se seamănă trupul întru stricăciune (φθορα) înviază (εγείρεται) întru nesticăciune (αφθαρσία); se seamănă trupul întru necinste (ενατιμία) înviază întru slavă (δοξή); se seamănă trupul întru slăbiciune (ασθενεία) înviază întru putere (δυναμεις); se seamănă trup firesc (σωμα ψυχικον), înviază trup duhovnicesc (σωμα πνευματικον)*” (I Cor. 15, 42-44).

⁵⁶ Cf. I Cor. 15, 22.

⁵⁷ IPS Prof. Univ. Dr. IRINEU POPA, *Iisus Hristos este Același ieri și azi, și în veac*, p. 132-133.

⁵⁸ Pr. JOHN BEHR, *Ascetism și antropologie la Sfântul Irineu de Lyon și Clement Alexandrinul*, traducere din limba engleză de Adela Lungu, Ed. Doxologia, Iași, 2016, p. 165.

⁵⁹ Cf. Înț. Sol. 6, 19.

⁶⁰ *Adv. Haer.* IV, 38, 3.

Contribuții doctrinare

În concluzie, putem distinge o contribuție esențială a Sfântului Irineu de Lyon în procesul de trecere de la apologie la dogmă, prin aceasta reușind să realizeze „o revizuire teologică a confesiunii baptismale”. Găsindu-se întru totul participant la lucrarea mărturisitoare a Bisericii primare, Sfântul Părinte a reușit să lămurească și mai mult demersurile înaintașilor săi. Ucenic al Sfântului Policarp de Smirna și mai apoi al Sfântului Iustin Martirul și Filosoful, Sfântul Irineu își revendică autoritatea Tradiției eclesiale din care extrage argumentele, răspunsurile și învățăturile de credință care vor consolida mai târziu autoritatea doctrinară a Bisericii.

Există însă câteva aspecte importante prin care se definește gândirea teologică a Sfântului Irineu. Pe cele mai importante am încercat să le analizăm în cercetarea noastră. În primul rând, el răspunde unei probleme hristologice, încă nerezolvate de apologeții Bisericii: „pentru ce Dumnezeu s-a făcut om?”. Răspunsul oferit la această întrebare, „Ca noi să putem deveni Dumnezeu”, va fi preluat și dezvoltat ca atare în teologia patristică de mai târziu. În raport cu gnosticismul, Sfântul Părinte a abordat o atitudine apologetică. Tratatul „Împotriva ereziilor” sau „Combaterea și răsturnarea gnozei cu nume mincinos” reprezintă delimitarea și vindecarea definitivă și irevocabilă de spinii înșelăciunii, înfipti în Trupul lui Hristos. Dualismul gnosticist, învățăturile greșite despre eoni, pleroma și creație, disensiunile cu privire la revelație și diferența dintre cele două Testamente,⁶¹ precum și alte rătăcirii eretice sunt combătute punctual de Sfântul Părinte, care reușește în felul acesta să articuleze o învățătură dogmatică solidă.

Învățătura Sfântului Irineu de Lyon rămâne însă magistrală prin caracterul ei hristologic și antropologic. Valorificând acest aspect important al gândirii sale, exegeții săi au caracterizat învățătura sa despre om drept o „antropologie hristologică”. Întruparea Logosului dumnezeiesc are ca scop implicit restaurarea firii omenești păcătoase. „Adam cel vechi” se restaurează și se îndumnezeiește prin „Adam cel nou”, iar „Adam cel nou” se face om pentru ridicarea spre Dumnezeu a lui „Adam cel vechi”.

⁶¹ „Această concepție, în care se manifestă cu sfială o viziune istorică, a fost propusă pentru prima oară de valentinieni. Oamenii își schimbau viziunea după necesitate: despre Vechiul Testament se susținea când că ar conține întregul adevăr în forma profetiei, când că ar fi o *legislatio in servitutum* alături de noua *legislatio in libertatem*, un legământ vechi și tranzitoriu, care a deschis calea pentru cel nou și al cărui conținut este istoria pedagogiei lui Dumnezeu pentru neamul omenesc; deși fiecare parte a sa are o valoare mântuitoare, el este totuși pasager, constituind în același timp o prefigurare a viitorului și tipicului. Atacurile gnostice, Părinții au încercat să le opună caracterul incomparabil al legilor ceremoniale. Pavel a fost denaturat pentru a face prin el dovada devoțiunii față de lege. Profetie, tip, pedagogie erau punctele decisive, și numai atunci când nu au mai fost constrânși de nimic, oamenii au admis că anumite cerințe din Vechiul Testament fuseseră abrogate” (ADOLPH VON HARNACK, *Istoria Dogmei*, p. 132-133).

Din momentul restaurării și până la eshaton, după Sfântul Părinte, antropologia ortodoxă dobândește un caracter „teofanic” prin dimensiunea ei ascetică. De aceea, „omul trebuie să se angajeze deplin în împrejurările concrete ale vieții sale, pentru că doar prin propria sa experiență, și, în cele din urmă, prin propria-i moarte, va învăța să se atașeze și mai puternic de Dumnezeu. omul încă mai este pregătit prin arvuna Duhului și prin pogorământele mântuitoare pentru plinătatea realizată în Hristos, care pentru cei adoptați ca fii urmează să vină, deplinătatea adevăratei libertăți, realizate în deplina supunere față de Dumnezeu, prin care se face posibilă învierea directă a omului de către Duhul în dimensiunea sa trupească și sexuală, așa cum i-a fost dată de Dumnezeu. Acesta va fi omul cu adevărat viu – slava lui Dumnezeu”.⁶²

Abstract: *Saint Irene of Lyon - from Apology to Christology*

We can distinguish an essential contribution of Saint Irenaeus of Lyon in the process of transition from apology to dogma. He is capable to accomplish an “theological revision of the baptismal confession”. The Holy Father accomplish also the argumentation of a very important confession work. He was the disciple of Saint Polycarp from Smirne and also of Saint Justin the Martyr. In his doctrine we can observe some important theological points: the problematic of the Incarnation, the fight against the Gnosticism, a teaching about the revelation and the Holy Scripture and also a very important Christology and anthropology. His most important work was “Against heresies”, meaning also “The fight and rollover of the gnosis with lying name”. In our research we have tried to underline the principals apologetic coordinates of Saint Irenaeus thinking, starting from his Treaty “Against heresies”.

⁶² Pr. JOHN BEHR, *Ascetism și antropologie la Sfântul Irineu de Lyon și Clement Alexandrinul*, p. 169.

BIBLIOGRAFIE

1. APOSTOLACHE, IONIȚĂ, *Apologetica ortodoxă – mărturisire și apostolat*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2017.
2. BEHR, JOHN, *Irineu din Lyon. În identificarea creștinismului*, traducere din limba engleză de Sergiu-Adrian Adam, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2016.
3. BEHR, Pr. JOHN, *Ascetism și antropologie la Sfântul Irineu de Lyon și Clement Alexandrinul*, traducere din limba engleză de Adela Lungu, Ed. Doxologia, Iași, 2016.
4. BOLDIȘOR, ADRIAN, *Importanța și actualitatea dialogului interreligios pentru lumea contemporană: istorie, perspective, soluții*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2015.
5. HARNACK, ADOLF VON, *Istoria Dogmei. Introducere în doctrinele creștine fundamentale*, traducere și îngrijire ediție de Walter Fotescu, Ed. Herald, București, 2007.
6. JEMNA, DĂNUȚ-VASILE, *Antropologia Sfântului Irineu de Lyon. Incoruptibilitatea ca destin al omului*, Ed. Doxologia, Iași, 2017.
7. MOLODEȚ, PETRU, „Introducere” la: SFÂNTUL IRINEU DE LYON, *Împotriva ereziilor. Combatere și răsturnare a gnozei cu nume mincinos*, Cartea I, traducere din limbile greacă veche și latină, introducere și note de Petru Molodeț, Ed. IBMBOR, București, 2016.
8. MORESCHINI, CLAUDIO, *Istoria filosofiei patristice*, traducere de Alexandra Cheșu, Mihai Silviu Chirilă și Doina Cernica, Ed. Polirom, București, 2009.
9. OCHAGAVIA, JUAN, *Visible Patris Filius – a Study of Irinaeus’ Teaching on Revelation and Tradition*, in *Orientalia Christiana Analecta (OCA)*, nr. 171/1964.
10. OSBORN, ERIC, *Irenaeus of Lyons*, Chambridge University Press, 2003.
11. POPA, IPS Prof. Univ. Dr. IRINEU, *Iisus Hristos este Același ieri și azi, și în veac*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2010.

12. POPA, IPS Prof. Univ. Dr. IRINEU, *Ca toate să fie iarăși reunite, cele din ceruri și cele de pe pământ*, Ed. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2014.
13. RUS, Prof. Dr. REMUS, „Introducere” la: Sfântul Irineu de Lungdunim, *Demonstrația propovăduirii apostolice*, traducere, introducere și note de prof. dr. Remus Rus, Ed. IBMBOR, București, 2001.
14. RUS, REMUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, Ed. Lidia, București, 2003.
15. SFÂNTUL IRINEU DE LUNGDUNUM, *Demonstrația propovăduirii apostolice*, 31.
16. SFÂNTUL IRINEU DE LYON, *Împotriva ereziilor. Combatere și răsturnare a gnozei cu nume mincinos*, traducere din limbile greacă veche și latină, introducere și note de Petru Molodeț, Ed. IBMBOR, București, 2017.
17. TIXERONT, J., *History of Dogmas*, vol. I, St. Louis, Mo., USA, 1910.